

Grundlæggende undervisningsmateriale

- til inspiration

Teater og drama i pædagogisk arbejde

44798

Udviklet af:
Gert Reimann
Social- og Sundhedsskolen i Århus
Oluf Palmes Allè 35
8200 Århus N.
Tlf.: 87 41 26 26

1. Uddannelsesmålets sammenhæng til FKB/TAK

Teater og drama i pædagogiske arbejde hører til i følgende fælles kompetencebeskrivelser:

2629 Pædagogisk arbejde med børn og unge

2692 Omsorg, sygepleje og pædagogisk arbejde

FKB'erne kan findes på Undervisningsministeriets hjemmeside:

www.efteruddannelse.dk

Uddannelsen vil være relevant for flere af målgrupperne i ovennævnte fælles kompetence beskrivelser. Primært ansatte i dagtilbud - typisk pædagogmedhjælper og dagplejere (2629) og omsorgsmedarbejdere (2692). Set i relation til "Lov om social service" kan arbejdet dreje sig om medarbejderens kompetence i forhold til at arbejde med børn og unge og øvrige brugeres identitsdannelse og personlighedsudvikling, aktivering af selvudfoldelse, etablering af fællesskaber og kulturformidling.

Uddannelsesmålet vil være relevant for pgu'ere, dagplejere, social- og sundhedsassistenter, social- og sundhedshjælper, omsorgsmedhjælper og værkstedsassistenter.

Arbejdsfunktioner

Pædagogisk arbejde med børn og unge

Uddannelsen har en naturlig relation til de tilhørende arbejdsmarkedsrelevante kompetencer, som benævnes i forbindelse med dette område (TAK'en):

1. "Medvirke til børn og unges udvikling"
2. "Igangsættelse af aktiviteter for børn og unge"

Medarbejderen udfører pædagogisk og omsorgsrettet arbejde i forhold til den målgruppe deres arbejdspladser omfatter, og har blandt denne opgave:

- a) Citat: *Medarbejderen skal i det daglige arbejde kunne udfordre børns og unges potentialer ud fra en indsigt i deres behov og udviklingsmuligheder.*

- b) Citat: *Medarbejderen igangsætter og skaber rammer for aktiviteter, der udfordrer børn og unge og giver dem mulighed for at tilegne sig kommunikative, kreative, sociale og praktiske færdigheder samt udvikler deres selvstændighed og evne til at indgå i forpligtende fællesskaber. Aktiviteterne og udtryksformerne skal udfordre den enkeltes fantasi, kreativitet og alsidige udvikling med udgangspunkt i den enkeltes potentialer.*

Uddannelsesmålet vil være relevant for pædagogmedhjælpere i dagtilbud og SFO'ere samt dagplejere.

Omsorg, sygepleje og pædagogisk arbejde

Uddannelsen har også her relation til de tilhørende arbejdsmarkedsrelevante kompetencer (TAK'en) "Det pædagogiske arbejde".

Citater: Med borgerens samtykke igangsættes aktiviteter, der udfordrer det enkelte menneske og giver det mulighed for at tilegne sig kommunikative, sociale, kreative og praktiske færdigheder.

Der arbejdes med et aktiverende sigte med henblik på at kunne forbedre den enkeltes sociale og personlige funktion.

Kompetenceområdet har fokus på følgende arbejdspladser inden for jobområdet: bofællesskaber, bosteder, beskyttede værksteder og aktivitetshuse. Kompetenceudviklingens sigte vil være identisk med ovenfor nævnte.

På de tre nævnte områder vil arbejdet med teater og drama indeholde eller medføre refleksioner, som har en generel relevans for pædagogiske overvejelser i forhold til deres arbejdsfunktioner

Deltagerforudsætninger

Deltagernes faglige forudsætninger i forhold til uddannelsesmålet vil være afhængige af arbejdsorganiseringen på den enkelte arbejdsplads. I de fleste dagtilbud vil medarbejderen enten alene eller som en del af et fællesskab kunne få lejlighed til at igangsætte teater- og dramapædagogisk arbejde som en naturlig følge af stedets metodevalg og pædagogiske læreplaner. For dagplejere gælder det dog, at de ofte vil lave arbejdet alene, omend en tendens til en øget fokus på dagplejepædagogik og en øget professionalisering af den enkelte dagplejer langsomt vil kunne påvirke dette forhold.

Medarbejdere i dagtilbud, på klubområdet eller omsorgsområdet kan have egen og indefra kommende interesse for arbejdet med teater og drama. Men yderligere er

”Lov om social service” (som ovenfor nævnt) medvirkende til at skabe behov for sådanne aktiviteter i disse miljøer med udgangspunkt i ønsket om at arbejde med børn og unges udvikling af identitet, selvværd, personlige og sociale kompetencer, kreativ evner. Loven indeholder desuden et implicit krav om kulturformidling.

Struktur

Det anbefales, at deltagerne på forhånd har bevis fra ”Pædagogmedhjælpere i daginstitutioner”, ”Omsorgsmedhjælpere – arbejde med udviklingshæmmede” eller kommunale grundkurser for dagplejere.

Det ville desuden være hensigtsmæssigt at knytte følgende kurser til deltagerens forudsætninger eller senere kompetenceudvidelse: Børns leg, Børns motorik, sansning og bevægelse, Børns udtryksformer, Leg med sprog og Pædagogiske læreplaner i dagtilbud.

Muligheden for at arrangere dette kursus som et såkaldt ”splitkursus”, der for eksempel løber over 3+2 dage kan stærkt anbefales. Dette ville give muligheden for, at deltagerne involvere eget praksisrum i et afprøvningsforløb, som senere kunne reflekteres i samråd med underviseren og de øvrige deltagere. Men denne mulighed vil være afhængig af organiseringen både hos udbyder og rekvirent. Endelig vil underviserens pædagogisk dramaturgiske overvejelser, som senere uddybes, være en del af afgørelsen, når man træffer dette valg.

2. Ideer til tilrettelæggelse

Temaer

Som klangbund i dette kursus kan der være to overordnede læringsteoretiske overvejelser i forhold til praksisnær kompetenceudvikling, som kunne være gennemgående i hele forløbet. Det ene er kursistens medleven og mulighed for at prøve sig selv og sine egne idéer af. Det andet en stigende bevidsthed hos kursisten om de pædagogiske muligheder i de aktiviteter, der arbejdes med. Kort sagt øvelse i praksis og faglig refleksion.

For at gennemføre forløbet ud fra disse overvejelser kunne det beskrives gennem arbejdet med 3 temaer:

1. Fortællingen
2. Medarbejderens interventionsniveau
3. Præsentation af forskellige metoder og dertil hørende teatereffekter.

1. tema: Fortællingen

Teater og drama som en del af en urgammel fortælletradition. Her arbejdes med bevidstheden om fortællingens kulturhistoriske betydning på det individuelle plan, det gruppemæssige plan og på samfundsplan.

Ønsket om at skabe en fortælling er central i alle dramatiske fremstillinger. Fortællinger bruges som underholdning, til at gennemspille konflikter, men måske som det vigtigste til at skabe identitet. Gennem fortællinger om os selv eller de andre finder vi ud af, hvem vi er.

2. tema: Medarbejderens interventionsniveau

I forbindelse med dramatiske udtryk kan man med god nytte skelne mellem kultur for børn, kultur med børn eller kultur af børn. Det kan være en vigtig pædagogisk overvejelse, at gøre sig klart, hvad det er man vil og de pædagogiske følger af et valg.

3. tema: Præsentation af forskellige metoder og dertil hørende teatereffekter.

Her arbejdes med bevidste valg, forenkling og fremstilling.

Vil man lave sit eget eventyr *sammen* med børn, behøver man måske ingen eller meget få effekter. Måske behøver man blot et antal prinsessekroner fra udklædningskassen, nogle voksnes gummistøvler til dinosaurerne eller uhyrerne og nogle lyssværd til heltene.

Vil man lave en større forestilling *for eller med* børn eller andre brugere for et publikum kan indgå overvejelser om at sy kostumer og bygge kulisser.

Vil man lave sort teater eller dukketeater *for eller med* børn eller andre brugere, inspirerer det til bevidst arbejde med genrekendskab og fremstilling af enkle men passende teatereffekter.

3. Opgaver og undervisningsmaterialer

Lokaliteter:

I arbejdet med alle 3 temaer tilstræbes en vekselvirkning mellem teori, øvelse og kreativ udvikling. Det kræver plads og materialer.

Det ideelle ville være at lægge kurset i en dramasal med spejle, tæppe, lys og instrumenter, som lå i forbindelse med et veludstyret værksted. Men i princippet kan kurset gennemføres i snart sagt alle slags lokaler. Det er her underviserens egen kreativitet og sans for pædagogisk dramaturgi skal vise sig.

Materialer:

Et veludstyret værksted med sminkegrej, sort klæde, udklædningsgenstande, træ, maling og pensler.

Eventuelt adgang til en genbrugsplads eller et genbrugslager.

Uforpligtende forslag til gennemførelse og uddybning af temaernes indhold:
(Vælg selv ud og lav gerne om på rytmen)

1. Klassediskussion:

Teoretisk oplæg og gruppediskussion om fortællingen som kulturhistorisk fænomen. Her anvender jeg selv min almene viden om antikkens traditioner og senere renæssancens ”Commedia del Arte” – tradition. Det kan også tænkes, at jeg beder deltagerne om at reflektere over det at fortælle som identitetsarbejde i sin mere moderne form (den øgede fokus på individualitet, mærkevarefænomenet, ”reality - TV” o.s.v.) – naturligvis omsat til et sprog, som møder deltagerne.

2. Klassediskussion:

Med udgangspunkt i tekster om Reggio Emilia - pædagogikken og teorier udviklet af Helle Sarning fra ”Ratatas” (se litteraturlisten) diskuterer deltagerne medarbejderens interventionsniveau og børn og brugernes medinddragelse og medskaben. Et produktivt begreb i denne diskussion kunne være ”ejerskab”.

Forslag til øvelser og praksisovervejelser:

Øvelse:

Deltagerne har en ting med hjemmefra. Tingen skal have betydning for deltageren. Den skal have en historie. Historien må gerne være banal og enkel. Den behøver ikke være dramatisk, men skal kunne fortælles med genstandens ”øjne”. Historien fortælles for holdet. Genstanden skal sættes i centrum, så holdet får en

fornemmelse af, at det er den, der fortæller.

Opvarmning:

Opvarmning er en vigtig del af dramaarbejdet. Hver dag starter med opvarmning. Der skal være variation og progression i opvarmningsforløbet, efterhånden som deltagerne lærer hinanden og stedet at kende.

Drama og leg:

For at deltagerne skal befinde sig godt, være trygge og afslappede, og få en god start på uddannelsen, er det godt at starte med lege, som er kendte og fælles - navnelege og børnelege. Lad deltagerne komme med forslag til lege, som de bruger i det daglige arbejde, eller som de kan huske fra deres egen barndom. Snak med deltagerne om legenes mulighed i konkrete pædagogiske sammenhænge. Hvilke aldersgrupper kan lege disse lege, hvor kan de leges, regler, styring m.m.

Statuedrama og mimedrama

Deltagerne skal opnå forståelse for kroppens betydning, når vi kommunikerer og udtrykker os. Hvad kan vi udtrykke, fortælle - uden brug af sproget, men udelukkende ved hjælp af kroppen, fagter og mimik.

Improvisationsøvelser

Enkle fælles improvisationsøvelser, hvor deltagerne skal reagere spontant og uden forberedelse.

Begynd med rundkredsøvelser som "send en ting videre" eller øvelser, hvor en deltager sætter en handling i gang, og en anden overtager ved ordet "frys".

Efterhånden kan øvelserne gå over i egentlig teatersport.

Teatersport

Her kan deltagerne enkeltvis eller i grupper improvisere små handlinger, som er bestemt af de øvrige deltagere.

Drama, fortælling og fremstilling af teaterobjekter:

Deltagerne får mulighed for at opleve sig selv som historiefortællere. Fortælling kan bruges til identitetsarbejde og kulturformidling og kan danne baggrund for dramatisering. Drama, fortælling og rolleleg er historier om - mig selv, min tid, mit liv, de andre - erfaringer, viden fantasi og drømme. Rollelege og teater har helt iøjenspringende ligheder. Tal med deltagerne om det psykodynamiske aspekt af dette forhold og de pædagogiske muligheder, der her er til stede.

Deltagerne skal i grupper udvælge, et for dem, kendt eventyr. De skal herefter vælge, hvilke teaterobjekter de vil fremstille, ud fra hvilken brugergruppe de vil henvende forestillingen til. Til de mindste børn kan der fremstilles dukker til dukke/ bordteater. Dukkerne skal være enkle, f.eks. stangdukker eller dukker lavet af sokker.

Teater og drama i pædagogisk arbejde

Grundlæggende undervisningsmateriale

Til de lidt større børn kan der fremstilles masker med gips og gaze. Deltagerne kan enten have valgt et eventyr på forhånd eller lade maskerne afgøre, hvad fortællingen skal handle om.

Ønsker deltagerne at fremstille teaterobjekter der kan bruges i arbejdet med voksne udviklingshæmmede eller andre grupper af voksne, kan enkle objekter til f.eks. sort teater fremstilles. Men også i sort teater er det vigtigt, at der fortælles en historie enten ved tale eller musik.

Deltagerne viser i grupper deres projekter for hinanden. Objekternes fremstilling og brug diskuteres.

Arbejde med improvisationer:

Deltagerne skal prøve improvisationsøvelser som en del af opvarmningen og senere som optakt til en mindre forestilling for at forstå metoden "Fra ide til forestilling".

Improvisation er en væsentlig del af rollelegen, hvor børn lader sig inspirere af ydre ting eller får en ny idé, som gør, at legen pludselig kan skifte karakter, indhold og sted.

Improvisation betyder, at man kan handle spontant - uden forberedelse. Teater og drama uden forberedte og indstuderede tekster og bevægelser. Det handler om hurtigt at omstille sig og hele tiden gå med på den anden side.

Man skal sige "ja" til den anden ellers går improvisationen i stå. Medarbejderens bevidsthed om anerkendende relationer kan her bringes i spil.

Hensigt:

- at deltagerne kan bruge improvisation i arbejdet med børn og andre brugere.
- at deltagerne får forståelse for improvisationer som et element i børns leg.
- at deltagerne kan lave drama og teater, der bygger på improvisationer
- deltagerne reflekterer over eget interventionsniveau.

Improvisationsteknik:

De fem grundregler:

1. Du må ikke tænke forud
2. Gå med på den andens/de andres ideer
3. Gør handlingen enkel, simpel og banal - Vær ikke "smart"
4. Brug altid den første ide, der falder dig ind
5. Der er aldrig noget, der kan gå galt. Ingen kan dumme sig

Fra ide til forestilling:

Deltagerne skal forstå, at der tales om iscenesættelse og teater, når et publikum overværer en forestilling. Publikum kan være forældre, de andre børn eller pårørende.

Hensigt:

- at deltagerne kan arbejde med proces og iscenesættelse
- at deltagerne kan igangsætte teateraktiviteter og forestillinger på baggrund af børnenes eller brugernes ideer

Forestillingen bygges op via improvisationer og børnenes eller brugernes egne ideer. Denne form adskiller sig klart fra metoden "fra manuskript til forestilling", hvor voksne på forhånd har skrevet et stykke og tildeler børnene roller, replikker, sange m.m.

1. stadie

Idé/brainstorm gerne med udgangspunkt i improvisationer

2. stadie

Handlings- og afprøvnings fase

3. stadie

Der tales om ideerne:

- Hvad var sjovt, hvad var rigtig godt
- Hvordan kan ideerne kædes sammen, så der fortælles en historie
- børnene eller brugerne spørges, hvilken rolle de gerne vil spille
- Der laves en synopsis eller simpel drejebog

4. stadie

De udvalgte ideer spilles nu igennem, og børnene eller brugerne prøver de ønskede roller

Der skal arbejdes med overgange mellem scener. Byg stykket op med mange korte scener.

"Kill your darlings" - lyt til børnene og brugerne - inddrag nye ting og forkast tidligere idéer om nødvendigt.

5. stadie

Nu skal ideerne realiseres. Der skal laves manuskript og scenegang. Scenografi, rekvisitter, kostumer, lys og lyd besluttet.

6. stadie

Instruktørfasen. Instruktøren strammer nu op omkring indhold og handling, og gi-

ver den enkelte instruktion. Det er instruktørens ansvar, at forestillingen bliver "seværdig", og at børnene eller brugerne får en god oplevelse.

4. Litteraturliste mv.

Fortælling og drama:

Aslett, Don: "Sig noget – med succes" Hernov 1988

Bro, Viggja: "Orkanens øje", Forlaget Drama 1996

Flensborg, Karin og Thonsgaard: "Tid til fortælling" Klim 2003

Pædagogisk Tidsskrift for daginstitutioner og klubber 0 -14

Temahæfte: Drama, eventyr og fortælling, Nr. 4/95 – 5. årgang

Sarning, Helle, www.ratatas.dk/ (besøgt senest oktober 2005)

Praktisk teaterarbejde:

Boal, Augusto: "Lystens regnbue – Boals metode for teater og terapi", Forlaget Drama 1999

Spolin, Viola: Praktisk teaterarbejde. Metoder, øvelser og idéer", Forlaget Drama 1999

Opvarmning og improvisation:

Andersen, Marianne Miami: "Teatersport og improvisation" Gyldendal 1994

Holck, Niels o.a.: Praktisk håndbog til undervisning i drama og teater" Dafolo Forlag 1998

Arbejde med teaterobjekter:

Hamre, Ida: "Marionet og menneske", Forlaget Drama 1997

Hulgaard, Asger: "Sort teater", Forlaget Drama 1994

Mykle, Bjørk "Dukkernes Magi", Pax Forlag, Oslo 1993

Bruun-Rasmussen, Ole: "Indføring i dukkespil, Forlaget Emil, 1999